

28 MAY 2004

VICTOR BABEȘ, ENERGIE ROMÂNEASCĂ

Cei dintâi medici învățați de neam românesc, răzleți și izolați în activitatea lor, apar în Moldova, Muntenia și Transilvania în cursul veacului al 18-lea. Prin ei neamul românesc *ia contact cu știința medicală* apuseană și începe să se obișnuiască cu gândul că și noi suntem în stare să jucăm un rol în medicină. Când după 1800 numărul lor începe să devină mai mare, activitatea lor este mai susținută și mai ales când unii din ei încep să-și dea seamă că e timpul să se scrie medicină și în limba românească, se deschide o epocă nouă în istoria medicinei noastre, epoca *asimilării medicinei științifice universale*. În a doua jumătate a veacului al 19-lea apare în mijlocul unui corp medical românesc destul de bine încheșat *personalitatea* covârșitoare a lui Carol Davila, omul care a *organizat viața medicală* în Țara veche, devenită acum centrul mișcării medicale naționale.

Pentru ca medicina românească, ajunsă după efervescența organizatorie din vremea lui Davila la un oarecare calm, să poată deveni creatoare, producătoare de valori științifice nouă, ea trebuia să facă acum o nouă cotitură, trebuia să fie stăpânită de o nouă mentalitate. Facultățile trebuiau înzestrate cu acel minimum de laboratoare, instrumente și confort, fără de care nu se pot face cercetări. Medicii români trebuiau îndrumați să nu fie numai receptivi, ci și productivi, publicul intelectual urma să fie sensibilizat pentru a înțelege că știința adevărată nu însemnează numai acumulare de cunoștințe, ci mai ales dobândirea de cunoașteri nouă. Se găseau la Facultățile din București și Iași vreo câteva capete mai luminate, profesori tineri care studiaseră în Franța și în Austria — cităm la repezeală pe un Niculae Kalinderu, Assaky, Iacob Felix — care înțelegeau aceste lucruri și aduceau în publicațiile lor elementul nou al creațiunii științifice. Dar pentru a înjgheba o stare de spirit, *pentru a pune în mișcare un curent nou, era nevoie de o personalitate mult mai puternică. Acest om a fost Victor Babeș.*

Prin el medicina românească a intrat în faza ei creatoare și a putut să-și dobândească un loc onorabil în mișcarea medicală și în știința universală.

Anul 1854: Trecuseră șase ani dela revoluția din 1848, în care Români ardeleni, după veacuri de obidă, s'au afirmat nu numai prin vitejie, ci și prin disciplina și unitatea acțiunii lor, ca un factor politic de care monarhia habsburgică trebuia de acum încolo să ție seama. Toate firele se concentrău în Viena. De acolo se părea — vai ce eroare, pe care un viitor prea apropiat avea să o dea pe față! — că va veni acel „mai bine” pe care Ardelenii îl așteptau ca o răsplată a jertfelor aduse pentru mărirea casei de Habsburg.

În capitala Austriei trăiau atunci o mână de Români, Ardeleni, Bănățeni și Bucovineni. Erau funcționari superiori pe la dregătoriile înalte ale împărăției, chemați ca specialiști pentru chestiunile care priveau neamul românesc din monarhie, Români buni, luptători înflăcărați și îndrăzneți pentru drepturile obștei. Între ei se găsea și Vichentie Babeș, „secretar de senat la înalta curte de justiție și casație a imperiului”, jurist distins, cărturar tânăr, — în 1854 avea 33 ani, — care în 1848 jucase un rol alături de marele mitropolit Andrei Șaguna. Familia lui se găsea în Banat încă din secolul al 16-lea și dăduse neamului o seamă de preoți cu carte și de gospodari destoinici.

În acel an 1854, în Viena, soția lui Vichentie Babeș, i-a dăruit un al doilea fiu care a primit numele de Victor, — „învingătorul”. I-a fost sortit acestui prunc să fie un învingător, un cuceritor pe câmpul de luptă cu dușmanii veșnici ai omenirii, cu ființele nevăzute care dau boale și suferințe.

În atmosfera de luptă pentru existența unui neam s'a născut și a crescut fiul lui Vichentie. De câte ori băiatul firav și prea serios nu va fi visat să devie și el un luptător pentru drepturile poporului său, luptător în arena politică și, la nevoie, cu arma în mână. De câte ori nu va fi avut el viziunea că va ajunge un conducător victorios care își va scoate neamul din bezna suferințelor, care îl va îndruma pe căi nouă, mai luminoase.

I-a fost intradevăr dat să fie conducător, dar pe alt tărâm, să fie o lumină a neamului său, dar nu în politică. Totuși... Victor Babeș, care nu s'a amestecat niciodată în luptele politice ale Românilor de dincoace și de dincolo de munți, prin gloria pe care a știut să o câștige numelui de Român, prin încrederea în sine pe care a dat-o în timpuri grele neamului său, prin pilda de muncă ordonată pe care a oferit-o contemporanilor săi, a fost, fără să vrea, *un factor hotărîtor în renașterea — nu numai culturală, — a poporului românesc.*

Victor Babeș a urmat o bună parte a liceului în Viena. A fost un noroc pentru el. Școlile din capitala Austriei erau excelente. În ele elevii erau supuși la o severă disciplină intelectuală; învățau să muncească ordonat, sistematic, să gândească și să exprime precis ceea ce cugetau. În ele se făcea o selecțiune aspră. Numai cei mai dotați și totodată muncitori ajungeau în clasele superioare. Erau școli care dădeau o cultură generală solidă și o armonie a personalității. După mutarea lui Vichentie Babeș la Budapesta a trecut și fiul său în capitala Ungariei. El a urmat acolo ultimele clase de liceu și primul an de medicină. Tânărul medicinist însă, dornic de știință multă și înaltă, se simțea atras de vestita școală medicală a Vienei. În al doilea an al studiilor sale îl găsim acolo. Viena medicală era atunci în culmea înfloririi ei. Clinicele ei erau vestite în toată lumea, dela maestrul ei porniseră curente de reînnoire a medicinei. Era un mediu deosebit de prielnic pentru un tânăr cu inteligență și dor de știință. Acolo se găsea Rokitansky, unul din întemeietorii anatomiei patologice moderne. El a influențat adânc pe cel care avea să devie mai târziu cel mai mare anatomo-patolog român. În 1878 Victor Babeș este promovat, după examene strălucite, doctor în medicină. Maestrii săi îl apreciau, își dădeau seama că acest Român timid, domol la vorbă, e mai mult decât un student muncitor. Profesorul Langer, — anatom vestit, — îi făcu cinstea de a-l numi demonstrator la institutul său. Acolo a învățat Babeș să cunoască fiecare scâmbie din trupul omenesc, acea alcătuire neînchipuit de complicată în care se pătrece neîntrerupt marea dramă a luptei între viață și boală.

Langer și Rokitansky, recunoscând de timpuriu calitățile elevului lor, îl sprijinesc în ascensiunea rapidă ce va urma. După ce în 1881 trecuse examenul de docență, îl găsim între 1883 și 1886 în Heidelberg și Strassburg, în Berlin și Paris, cercetând alături de Victor Cornil, Rudolf Virchow și Robert Koch. În Paris are chiar marele noroc de a se iniția în studiul problemelor turbării sub supravegherea bătrânului Louis Pasteur.

În timpul petrecut la Pasteur și Koch, viața lui Babeș a luat o întorsătură hotărâtoare. *La ei și-a dat seama că disciplina nouă a bacteriologiei e menită să revoluționeze medicina, acolo a devenit și el microbiolog.*

Era abia de 30 de ani și își creiase un nume strălucit în lumea științelor. Cercetările sale temeinice din domeniul anatomiei patologice, dar mai ales primele sale descoperiri din lumea nevăzută a bacteriilor au atras atențiunea învățaților asupra sa. Un mare și vestit profesor german, Ziemssen, care tocmai publica un tratat de patologie și terapie,

il învitasă să colaboreze la această operă monumentală. Societatea de biologie și Academia de știință din Paris îi difuzase cercetările fundamentale asupra înrudirii între bacilul tuberculozei și al leprei. Cornil, maiestruul său din Paris, publicase în 1886, împreună cu Babeș, cel dintâiu tratat mare asupra bacteriilor, „Les bacteries”, operă încununată mai târziu cu marele premiu Monthyon. Cornil nu se sfia să afirme că el a învățat dela tânărul Babeș metodele bacteriologiei moderne.

Victor Babeș era de acum un învățat apreciat de toată lumea, un descoperitor vestit.

Faima lui, care ajunsese să fie europeană, pătrunsese demult în Țara veche. Dacă urmărim gazetele bucureștene de pe la 1885—86, ne întâlnim la fiecare pas cu știri despre activitatea și succesele în străinătate ale savantului ardelean. Intelectualii din capitala țării libere porniră o acțiune pentru chemarea lui Victor Babeș la București. Răsunetul a fost puternic, nu numai în opinia publică, ci și în sânul guvernului.

Printr'o lege specială Victor Babeș a fost numit profesor de patologie și bacteriologie la Facultatea de Medicină din București. Un mare învățat român a fost adus astfel acolo „unde răsărea soarele pentru toți Români” și i s'a dat posibilitatea să *ia conducerea mișcării medicale românești, ducând-o la o strălucire pe care cu câțiva ani înainte nimeni încă nu credea că va fi posibilă.*

Victor Babeș a venit în Țară din dragoste pentru neam și cu hotărârea de a fi folositor. Renunțase la mirajul unei cariere strălucite în străinătate. N'a avut ce să regrete. Țara mică, dar înfloritoare a regelui Carol I, mândră de marele ei învățat, i-a pus la dispoziție tot ce era necesar pentru ca activitatea lui științifică și didactică să se poată desvolta în cele mai bune condiții. În curând s'a clădit institutul care azi poartă numele lui Victor Babeș, un lăcaș al științei, cum puține se găseau atunci chiar și în țările cele mai bogate și cele mai înaintate. În acest institut a lucrat Victor Babeș aproape 30 de ani. De aici au pornit descoperirile lui mari, de aici s'a înstăpânit un duh nou în medicina românească; în laboratoarele lui s'a săvârșit o muncă inversunată pentru îmbunătățirea vieții și ferirea de boale a poporului românesc, aici s'au format elevii lui Victor Babeș. Țara n'a trebuit să regrete generozitatea ei. *Prin faima mare, care s'a răsrânt asupra ei mulțumită descoperirilor lui Victor Babeș, prin munca lui cinstită și neostoită, prin pilda vieții sale curate el a știut să o răsplătească.*

Babeș nu a fost numai un mare microbiolog. În aceeași măsură, în care a făcut să progreseze bacteriologia, el a știut să aducă fapte nouă în domeniul unei alte ramuri a științei medicale, în anatomia

patologică. Având de a face o viață întreagă cu ființele infinit de mici cari produc boalele cele mai grozave, el a înțeles în curând că medicina viitorului nu trebuie să combată numai molima după izbucnirea ei, ci trebuie să găsească căile și mijloacele pentru prevenirea răului. În felul acesta Victor Babeș a ajuns de timpuriu să fie bun luptător pentru medicina preventivă, să arate rosturile ei și căile pe care se poate ajunge la ea, să se ocupe cu problemele de organizare sanitară și de igienă publică. Departe de a rămâne numai om de laborator, de a se închide în limitele strânse ale unei singure specialități, Victor Babeș a stăpânit toate domeniile medicinei și igienei, a fost un medic multivalent, un crainic al gândirii sintetice în medicină.

Dacă am vrea să rezumăm numai cantitativ descoperirile lui Babeș ca microbiolog, ajunge să amintim că el a găsit și a descris pentru întâia dată 42 de microorganisme patogene. E fără îndoială o cifră mare pe care nu mulți microbiologi o pot înscrie la activul lor. Dar importanța lui Victor Babeș în istoria microbiologiei nu trebuie căutată numai sub acest aspect cantitativ. Babeș era un om ordonat, cu o minte clară, capabil să aducă ordine în cele mai învălmășite chestiuni. Când el a început să se ocupe cu viața și faptele microbilor, știința bacteriologiei era în plină efervescentă. O descoperire nouă venea după alta, bune, rele, unele epocale, altele secundare și efemere. Fiecare cercetător lucra după alte metode; nu exista încă un sistem, o doctrină a microbiologiei. Multe descoperiri se băteau cap în cap. Contraziceri evidente împiedecau lămurirea celor mai importante chestiuni. Totul era încă un haos. Atunci a apărut tânărul savant român, care cu claritatea latină moștenită și cu meticulozitatea învățată dela Germani — amândouă aceste calități se îmbinau atât de fericit în persoana sa! — a încercat să aducă ordine în acest vălmășag. Opera sa din tinerețe „Les bacteries et leur rôle dans l'anatomie et l'histologie pathologiques des maladies infectieuses”, creațiune monumentală înfăptuită în 1885—86 împreună cu profesorul Cornil, este cea dintâi sistematizare a științei noi, a bacteriologiei. Decenii de-a-rândul după apariție ea a rămas opera fundamentală pentru toți bacteriologii. Spiritul de sinteză al lui Victor Babeș făcuse ordine într'un domeniu în care nu s'ar mai fi putut progresa decât cu greu dacă ar fi lipsit și mai departe acest îndreptar. Tot prin cartea aceasta și mai târziu prin toate lucrările sale științifice (peste 700 la număr), *Victor Babeș a mai arătat lumii medicale că bacteriologia nu trebuie să rămâie o știință izolată, ci trebuie să se desvolte în strânsă colaborare cu patologia și anatomia patologică.* Punctul acesta de vedere al lui Babeș a învins. El însuși fiind bacteriolog și anatomo-patolog, a dat pilda cea mai bună

pentru ceea ce susținea. *Babeș a fost în multe privințe un înaintaș, care a întrezărit lucruri realizate de alții mult mai târziu și a descoperit fapte pe care contemporanii săi nu erau încă în stare să le înțeleagă și să le admită, ale căror întâietate numai posteritatea a putut să i le recunoască.* El a fost profet și într'o chestiune mare, pe care abia veacul al 20-lea o vede realizându-se treptat. Într'o conferință pe care a ținut-o în 1894 la al XI-lea congres internațional de medicină din Roma, intitulată „Die Stellung des Staates zur modernen bakteriologischen Forschung”, *el a preconizat un program de medicină preventivă* atât de perfect, încât recitind-o astăzi ai impresia că n'ar fi nimic de adăugat la cele spuse acum 48 de ani. Expunerea lui Babeș a stârnit atunci mare zarvă. Ea a fost discutată de mulți, înțeleasă de puțini. Ideile lui au trebuit să se plămădească încă aproape o jumătate de veac pentru ca să înceapă să se realizeze încetul cu încetul. Aceleași idei au stat la baza organizării institutului său din București, ale cărui scopuri și tendințe însuși Victor Babeș le-a caracterizat în felul următor :

„De câteva luni se ridică pe malul Dâmboviței un mare palat înconjurat de un parc întins și de o cantitate de clădiri mai mici, având o destinație particulară și înzestrat cu dispozițiuni, cu aparate, cu instrumente, care înainte cu două, trei decenii, nu erau de fel cunoscute”.

„Toate aceste întinse clădiri dovedesc că de puțini ani, un nou element a intrat în domeniul medicinei, care curând a devenit predominant, fertilizând toate ramurile medicinei”.

„Cum institutul nou de bacteriologie a fost creat ca cea dintâi instituțiune de înaltă cultură, ca cel dintâi palat de sine stătător și clădit pentru un scop special, pentru studiul medicinei moderne în țara întreagă, câtă lume, câți medici nu vor trece pe dinaintea acestui institut, dând din cap și zicând că în timpurile lor sau când au învățat ei medicina, nici vorbă nu era de o astfel de știință sau de un astfel de institut și câțiva se vor fi gândind: ce cheltuială, ce risipă pentru o creațiune, care abia mai există în altă parte, chiar în Europa”.

„Dar grație spiritului român, deschis pentru orice progres și grație activității acestui institut mulți vor fi cetit și toți medicii tineri vor fi căpătat convingerea intimă că acest institut însemnează că *statul român modern își crează o bază vitală științifică*... de unde să pornească o medicină modernă în adevăr eficace, *medicină preventivă*”. (Din raportul lui Victor Babeș către Academia Română, 4 Aprilie 1900).

Mai există un domeniu, în care Babeș a fost mare, a croit drumuri nouă : seroterapia.

În 1889 Victor Babeș a arătat că amestecând în laborator virusul fix al turbării cu ser de sânge luat dela animale imunizate, substanța care produce turbarea se nimicește, se neutralizează. A injectat un astfel de amestec animalelor de experiență — și ele au rămas sănătoase. Atunci — în 1890 — a început să dea și oamenilor mușcați serul împotriva turbării. S'a convins, ce-i drept, că în organismul viu lucrurile sunt mai complicate decât în eprubetă și că izbucnirea boalei nu poate fi evitată întotdeauna. Totuși a obținut în majoritatea cazurilor o amânare a manifestării simptomelor turbării, utilă la mușcături grave, la care se câștigă astfel timpul necesar pentru terminarea vaccinării preventive.

„Richet și Héricourt (1887) au presupus că serul unui câne imunizat în contra unor stafilococi, ar avea o putere imunizantă mai mare decât serul cânilor neimunizați. *Însă cu mult mai importante sunt lucrările lui Babeș din 1889*, căci aci nu e vorba de presupunere sau de o constatare întâmplătoare, ci *lucrarea e bazată pe o idee bine concepută*. Această idee a format baza și puterea impulsivă pentru toate descoperirile ulterioare și *ideea era că substanțele imunizante trebuie să circule în sângele animalelor imunizate și mai departe că aceste substanțe se pot transmite la alte animale prin sânge*”.

„Experiențele lui Babeș au fost făcute în vederea imunizării împotriva turbării. Că ideea sa era cea adevărată, cea exactă, aceasta a putut-o proba Babeș prin lucrarea lui din 1889, precum și cea din 1891”.

„Din aceasta reiese că ideea concepută pentru prima dată de Babeș și executată sistematic, a transmisiunii imunității prin serul animalelor imunizate, adică seroterapia, este o lege generală”.

Aceste cuvinte, prin care i se recunoaște lui Victor Babeș prioritatea *ideii* seroterapiei, au fost scrise în 1907 de învățatul german Marx.

Prin procedeul acesta Victor Babeș a încercat să facă mai întâi *seroterapie*, deschizând calea pentru această metodă nouă care va aduce atât de mult bine. *Babeș a fost un precursor al seroterapiei moderne!*

În legătură cu vaccinarea și cu seroterapia Babeș a mai avut o idee nouă: *serovaccinarea*. Pentru toți savanții care voiau să producă seruri dela animale și în consecință trebuiau să le injecteze mai întâi bacterii sau toxine, era o problemă grea să afle calea cum să se atenueze acești agenți patogeni, așa încât să nu poată produce moartea animalului. Babeș a descoperit un mijloc care în foarte multe cazuri dă rezultate sigure. Injecta în același timp agentul patogen, vaccina deci animalul cu ser curativ, imuniza așa dar și pasiv. Toată arta era să se dozeze vaccinul și serul astfel încât vaccinul să producă pe urmă și o imunizare activă. Metoda lui Babeș a fost aplicată la început numai

la animale și cu ajutorul ei s'au putut obține seruri fără a primejdui animalul de experiență. Babeș se gândea și la posibilitatea serovaccinării oamenilor; a făcut-o, cu rezultate limitate, la turbare. După el alții au încercat-o și la alte boale. Dar pe vremea aceea știința despre imunizare și tehnica ei nu erau destul de înaintate. Au trebuit să treacă câteva decenii până ce ideea lui Babeș a putut fi realizată definitiv și la om. În ziua de azi serovaccinarea și-a găsit aplicarea în unele metode de imunizare activă a oamenilor împotriva difteriei, a daltacului și a altor boale. Martor al dreptului de prioritate al lui Babeș este iarăși Marx, care în 1914 a afirmat: „Cel dintâi care a descoperit posibilitatea de a vaccina animale cu amestecuri contrabalansate de ser și de toxină, e fără îndoială Babeș”.

Îată ce a fost Victor Babeș pentru știința medicală universală.

Ce a însemnat el pentru mișcarea medicală românească?

El a fost înainte de toate acela care a făcut să pătrundă numele de Român în medicina universală. Fără îndoială că și înaintea lui câțiva Români — un Kalinderu, un Assaky — erau cunoscuți ca buni cercetători și străinătatea îi aprecia. Dar cercetările lor priveau mai mult chestiuni de amănunt, ele nu erau sortite să dea științei medicale îndrumări hotărâtoare nouă. Babeș cu spiritul său cuprinzător și inventiv a semănat idei și a imaginat metode de tot nouă, a adus descoperiri în anatomia patologică, în bacteriologie și în imunologie, care nu au avut numai valoarea unui detaliu pus la punct. Mulțumită lui Babeș capitala României a devenit deodată un centru de iradiere a unei științe nouă și acolo s'au înfăptuit câteva lucruri mari pe care abia mai târziu a ajuns să le realizeze și alte țări cu mult mai vechi tradiții științifice.

Dar importanța lui Babeș pentru medicina românească nu trebuie căutată numai în faptul că el a impus-o străinătății. Babeș a dat mișcării medicale din țara sa impulsul hotărâtor de a ieși din faza de asimilare și de organizare și de a intra în faza creațiunii. Prin pilda sa, prin școala grea și severă de autodisciplinare științifică, la care și supunea colaboratorii, prin instituțiile științifice create de el, în sfârșit prin emulația pe care a stârnit-o între colegii săi, mai mult chiar, la adversarii săi, el a silit generațiile de medici români de după 1890 să devie cercetători meticuloși și, atunci când talentele innăscute îi ajutau, creatori.

Medicina românească contimporană, recunoscută astăzi de toată lumea, își datorește impulsurile hotărâtoare, care au îndrumat-o pe căi nouă, lui Victor Babeș.

Victor Babeș voia în tinerețe să devie ca și tatăl său un conducător al poporului său. Voia să lupte pentru el și să-l scoată învingător din sbuciumările sale. Visul lui s'a împlinit, dar altcum decât credea. I-a fost dat să afirme calitățile neamului său în lumea științelor. Dar i-a mai fost dat încă ceva: să dea poporului român *încredere în sine într'o vreme când avea cea mai mare nevoie de ea*. Luptele politice ale Românilor ardeleni se petreceau în cercul restrâns al vechii Ungarii. Rar de tot ele găseau un răsunet în apus. Conducătorii Românilor ardeleni adesea erau paralizați în elanul lor de rezonanța slabă a protestelor împotriva împilării. Atunci începuse să se afirme Babeș în străinătate. *Faptul că un Român bănățean devenise o figură europeană, a avut asupra poporului dintre Tisa și Carpați un efect moral, de care noi astăzi nici nu ne mai putem da bine seamă!* Trebuie să răsfoiești gazetele românești din Brașov și Sibiu pentru ca să vezi cât de mult galvanizau succesele lui Victor Babeș conștiința de sine a Ardelenilor. Fiecare comunicare științifică la vreo Academie străină, participările sale strălucite la congresele internaționale, premiile și distincțiile pe care i le acorda străinătatea, primeau amploarea unei victorii naționale. Tot din nou îți pare că găsești în comentariile acestor fapte concluzia: *Cu așa bărbați în fruntea noastră nu se poate să pierdem lupta!*

Cred că alături de rolul științific al lui Victor Babeș în istoria culturii românești trebuie să-i recunoaștem și rolul — indirect — politic pe care l-a jucat el prin galvanizarea conștiinței de sine a Românilor ardeleni și bănățeni în timpul celor mai grele lupte pe care le-au avut ei de purtat. Ceva din imensa energie concentrată în el s'a revărsat asupra compatrioților săi.

În Victor Babeș trăia întradevăr o energie, pe care nu o bănuia cel care îl vedea întâia dată. Mic de stat, firav, domol, chiar timid la vorbă, îți făcea impresia unui savant pierdut în cercetările sale. Totuși, ce mare era puterea lui de muncă, dar mai ales tenacitatea cu care înfăptuia un lucru, fie el cât de greu. Așa cum nimenea nu ar fi crezut că acest omuleț domol era un înnotător pasionat care în tinerețe trecuse cel dinfăiu dela un mal al lacului Balaton la celalalt și la bătrânețe încă despica cu vigoare lacurile din jurul Bucureștilor, tot așa îți părea greu să-ți închipui cu ce energie de fier a știut Victor Babeș să combată molimele. Aceeași energie și tenacitate l-a ajutat să-și dureze splendidul institut și să-și creeze în ciuda tuturor piedecilor pe care i le puneau în cale adversarii — de cari a avut parte! — un laborator de seroterapie dela care își procura seruri chiar și străinătatea.

Babeș, născut în Austria, și-a început cariera în Ungaria și a ajuns la apogeu în România mică. O soartă bună la învrednicit pe fiul lui Vichentie Babeș să-și trăiască cei din urmă ani ai vieții în Țara mărîtă și unită. Intinerit, el a alergat la Cluj ca să organizeze Facultatea de Medicină și Institutul de Anatomie Patologică al Universității Daciei superioare. Un an de zile a fost aci profesor și pe urmă a avut bucuria să-și lase ca urmaș la noua universitate românească pe unul din elevii săi iubiți. Și cel care scrie aceste rânduri a avut norocul să asculte în 1919—20 cursurile celui mai mare medic român. Nu era ușor să urmezi lecțiile lui Victor Babeș. Prea multe cunoștințe erau adunate în acest creier minunat și noi eram încă prea necopți pentru a ne da seama ce comoară se revarsă asupra noastră. Dar eram mândri și fericiți că suntem elevii lui.

În anul 1924 Babeș a împlinit 70 de ani. Toată lumea românească s'a onorat pe sine sărbătorindu-l împreună cu fostul său elev, marele neurolog Gheorghe Marinescu. Au fost clipe mărețe de neprecupețit și sincer entuziasm, în care Victor Babeș va fi uitat multe neazuri și mizerii, mărunte și mari, de care nu a fost cruțată nici vieța sa. După aceea au urmat zile grele. Victor Babeș, cel care nu-și putea închipui vieța fără muncă a trebuit să treacă la pensie. Despărțirea de institutul care-i purta numele, a fost dureroasă. Babeș se purta cu gândul, ca din micile lui agoniseli — omul acesta, care cruțase neamului românesc atâtea vieți, care prin institutul său de seroterapie câștigase atâți bani pe seama statului, nu strânsese aproape nicio avere, — să-și cumpere o fermă lângă Cluj și să-și petreacă aci bătrânețele, aproape de noua universitate care îi era dragă și de Institutul anatomo-patologic, în care dorea să mai lucreze. Soarta a fost însă miloasă cu el. N'a vrut ca el să se irosească într'o neactivitate care l-ar fi chinuit. În 19 Octomvrie 1926 un atac de inimă a pus capăt brusc, fără chinuri, unei vieți cinstite și curate, pline de muncă și de înfăptuiri mărețe, închinată binelui omenirii, dar m i ales neamului său, pe care l-a iubit și l-a servit cum puțini alții au știut să o facă.

A rămas duhul lui nepieritor, care stăpânește mai departe medicina românească. Ne-a rămas nouă, celor de dincoace de Carpați, numele lui vestit, ca un stâlp de foc, care ne arată luminos — azi mai mult decât oricând — că și noi avem dreptul să ne înnumărăm între neamurile care au făcut vad spre drumuri nouă în lumea științelor.

VALERIU L. BOLOGA